

આ 'નિયમસાર' જીવ અધિકાર ચાલે છે. ૯મી ગાથા. જીવ શું છે એની વાત ચાલે છે. અહીં આવ્યા છીએ. 'શુદ્ધનિશ્ચયથી સહજજ્ઞાનાદિ પરમસ્વભાવગુણોનો આધાર હોવાને લીધે 'કારણશુદ્ધ જીવ' છે.' ૨૨મું પાનું છે. છેલ્લી લીટી. છેલ્લી લીટી છે ને? જરી સૂક્ષ્મ વિષય છે. સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર પરમાત્મા તીર્થંકરદેવ કે જેમણે ત્રણકાળ, ત્રણલોક જોયા, એમાં આ છ દ્રવ્યનું જ્ઞાન ભગવાનને થયું. જગતમાં છ દ્રવ્ય છે. જાતિએ છ દ્રવ્ય છે. સંખ્યાએ અનંત છે. અનંતઆત્માઓ, અનંતપરમાણુઓ, અસંખ્યકાળાણુઓ, એકધર્માસ્તિ, અધર્માસ્તિ અને આકાશ. એવા છ દ્રવ્ય ભગવાન તીર્થંકર પરમેશ્વરે જોયા. એમાં જીવતત્ત્વ કેવું છે એ વાત ચાલે છે.

આ આત્મા જે છે. આત્મા કહો કે જીવ કહો. કારણજીવ તેને કહે છે કે, જેમાં અનંતજ્ઞાન, અનંતઆનંદ, અનંતશાંતિ-વીતરાગતા, એવા સ્વભાવનો આધાર, એવા ત્રિકાળી ગુણોનો આધાર જે જીવતત્ત્વ છે તેને અહીંયા કારણજીવ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

સમ્યગ્દર્શન ધર્મની પહેલી સીડી મોક્ષમાર્ગ છે ને? તો સમ્યગ્દર્શનની પહેલી ઉત્પત્તિ થવી જોઈએ. એ સમ્યગ્દર્શન કોનાથી થાય છે? કે ત્રિકાળી જ્ઞાયક ચૈતન્ય કારણજીવ, ધ્રુવ સ્વભાવ, નિત્ય સ્વભાવ, તેની સન્મુખ થઈને અંતરમાં એકાગ્રતા કરીને, અનુભવ કરીને

પ્રતીત થાય છે તેનું નામ સમ્યગ્દર્શન છે. સમ્યગ્દર્શન વગર કોઈપણ ક્રિયા થાય તે બધી નિરર્થક છે. સમજાણું કાંઈ? દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા એ બધા પુણ્યભાવ, શુભભાવ છે, એ ધર્મ નથી.

મુમુક્ષુ :- પુણ્યભાવ છે ત્યાં સુધી તો ઠીક પણ ધર્મ નથી...

ઉત્તર :- ધર્મ નથી એનો અર્થ શું? પુણ્યભાવ છે તો ધર્મ નથી. ‘પંડિતજી’! એમાં શું? એ તો અસ્તિ-નાસ્તિથી વાત થઈ. ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવ, જેમણે એક સેકન્ડના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રણકાળ, ત્રણલોક જોયા, તે ભગવાનની વાણી આવી તે વાણીને આગમ કહે છે. એ આગમમાં જીવનું આવું સ્વરૂપ વર્ણન કરેલું છે.

ભગવાનઆત્મા શરીર, કર્મ, આ ક્રિયાથી તો ભિન્ન છે અને અંદર પુણ્ય-પાપ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના ભાવ થાય છે, તેનાથી પણ એ ભગવાનઆત્મા તો ભિન્ન છે. એટલું તો નહિ પણ તેની એક સમયની પર્યાય-અવસ્થા છે તેનાથી પણ જુદો ચૈતન્ય કારણજીવ છે. સમજાણું કાંઈ? એક સમયની અવસ્થા એ તો વ્યવહાર આત્મા છે. ‘પંડિતજી’! વ્યવહાર આત્મા ક્યાંથી આવ્યો? એક સમયની અવસ્થા એ વ્યવહાર આત્મા, અભૂતાર્થ આત્મા છે, સત્યાર્થ નહિ. આહાહા...! ત્રિકાળ જ્ઞાયક ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન, જેમાં શુદ્ધ નિશ્ચયથી-સ્વભાવ શુદ્ધ છે અને નિશ્ચય સત્ય ત્રિકાળ છે. સહજ જ્ઞાન, સ્વભાવિક અંતરજ્ઞાન, ધ્રુવજ્ઞાન, સ્વભાવિકઆનંદ, સ્વભાવિકદર્શન, સ્વભાવિકવીર્ય આદિ ‘પરમસ્વભાવગુણોનો આધાર...’ એવા પરમગુણ, શક્તિઓ કહો કે ગુણ કહો. એવી ધ્રુવ શક્તિઓનો ‘આધાર હોવાને લીધે...’ ‘આધાર હોવાને લીધે ‘કારણશુદ્ધ જીવ’ છે.’ કહો, સેડી! કારણશુદ્ધજીવ શું કહ્યું? જીવમાં કારણશુદ્ધજીવ અને કાર્યશુદ્ધજીવ. આહાહા...!

ભગવાનઆત્મા એક જ આ આત્મા, એક સેકન્ડના અસંખ્યમાં ભાગમાં અનંતજ્ઞાન, બેહદશક્તિઓ જે અનંતગુણ છે, એ આધેય છે અને આત્મા આધાર છે. તે આધાર, આધેયનો ભેદ છોડીને ત્રિકાળી કારણસ્વભાવ જે આત્મા છે તેને કારણજીવ કહેવામાં આવે છે. એ કારણજીવના આશ્રયથી, અવલંબનથી, સમ્યગ્દર્શન આદિ ધર્મની પર્યાય થાય છે. સમજાણું કાંઈ? ભારે ઝીણું, ભાઈ! અત્યારે તો આ બહારથી આમ કરો ને તેમ કરો, પંડિતજી! આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- બધી ગોળ ગોળ વાત થઈ.

ઉત્તર :- ગોળ-ગોળ વાત શું થઈ? હજી સ્પષ્ટ નથી થયું એમ કહે છે. એમ તો સ્પષ્ટ વાત આવી, કે જેને પોતાના ધર્મની દશા પ્રગટ કરવી હોય, ધર્મ એક દશા છે, અવસ્થા છે, ધર્મ કોઈ ત્રિકાળી ગુણ નથી. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર... અહીં મોક્ષમાર્ગ અધિકાર છે ને? તો સમ્યગ્દર્શન અંતરમાં વીતરાગી પર્યાય શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ ત્રણે વીતરાગી પર્યાય છે તે મોક્ષનો માર્ગ છે. એ વીતરાગી પર્યાય ઉત્પન્ન ક્યાંથી થાય છે? કે વ્યવહાર, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કરવાથી એ પર્યાય ઉત્પન્ન થાય છે?

મુમુક્ષુ :- કેમ નથી થતી?

ઉત્તર :- નથી થતી. એ તો રાગ છે. સમ્યગ્દર્શન પર્યાય ઉત્પન્ન કરવાની તાકાત રાગમાં નથી. 'શુકનયંદજી' ભારે ઝીણું આવું.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ આ અહિંસા. તેનું નામ અહિંસા. પોતાનો સ્વભાવ ત્રિકાળી શુદ્ધકારણ જીવ છે, તેનો આશ્રય લઈને વીતરાગી પર્યાય પ્રગટે તેને અહિંસા કહેવામાં આવે છે.

મુમુક્ષુ :- દયા, દાનને હિંસા કહેવામાં આવે છે?

ઉત્તર :- દયા, દાનના વિકલ્પ તો રાગ છે.

મુમુક્ષુ :- તેને હિંસા કહેવામાં આવતી હશે?

ઉત્તર :- રાગ કહો કે હિંસા કહો એક જ વાત છે. માર્ગ તો વીતરાગનો માર્ગ છે આ. કોઈ કલ્પનાથી કહે કે આમ સુધારો કરો, આમ કરો, તેમ કરો, એ માર્ગ વીતરાગનો નહિ. ભગવાનપરમાત્મા ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ, તેમની દિવ્યધ્વનિમાં જે આગમ આવ્યા, તે આગમમાં છ દ્રવ્ય કહ્યા. તે આગમમાં જીવને ત્રિકાળી શક્તિવંત જીવને કારણજીવ કહ્યો. સમજાણું કાંઈ? કેમ કારણજીવ કહ્યો? કે તેના આશ્રયથી અંતર દષ્ટિ કરવાથી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ત્રણે અંતર વસ્તુ જે ત્રિકાળી આત્મા છે, તેના આશ્રયથી મોક્ષમાર્ગની ઉત્પત્તિ થાય છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- અહિંસાની વાત તો થઈ ગઈ.

ઉત્તર :- સંયમ એ. અહિંસાનો અર્થ શું? રાગરહિત પોતાની દશા પ્રગટ કરવી તે અહિંસા. સંયમનો અર્થ એ. વિકલ્પનો ત્યાગ કરીને નિર્વિકલ્પ આનંદની ઉગ્ર દશા પ્રગટ કરવી તેનું નામ સંયમ છે.

મુમુક્ષુ :- તપ?

ઉત્તર :- તપ એટલે ઇચ્છાનો નાશ કરીને અતીન્દ્રિય આનંદનો ઉગ્ર ઓપ થવો તેનું નામ તપ છે.

મુમુક્ષુ :- આપની બધી વ્યાખ્યા જુદી છે.

ઉત્તર :- ભગવાનની વ્યાખ્યા જ જુદી છે. આ તો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરની વ્યાખ્યા છે. આ કોઈના ઘરની વ્યાખ્યા નથી. સમજાણું કાંઈ? તપંતિ ઇતી તપ:. જેમ સોનાને ગેરુ લગાવે છે ને? ગેરુ કહે છે ને? લાલ ગેરુ હોય છે ને? એ ગેરુ લગાવે તો સોનાનો ઓપ થાય છે. ઓપિત-શોભિત. એમ ભગવાનઆત્મા અનંતઆનંદ, જ્ઞાન, દર્શનનો પીંડ પ્રભુ આત્મા છે. તેના આશ્રયથી વીતરાગની નિર્મળ નિર્દોષ અમૃત દશા ઉત્પન્ન થવી, તેનું નામ પરમેશ્વર સાચું તપ કહે છે. એ ધમ્મો મંગલં..... આહાહા..! એવો એનો અર્થ છે, ભાઈ! દિગંબરમાં એવું આવે છે. એ તો શ્વેતાંબરના દશવૈકાલિકની ગાથા છે. પણ દિગંબરમાં

એ ગાથા છે. કોઈના ઘરની નહિ. દિગંબરમાં તે છે. સનાતન ગાથા અનાદિની છે.

મુમુક્ષુ :- દિગંબરમાંથી શ્વેતાંબરે લીધી.

ઉત્તર :- દિગંબરમાંથી શ્વેતાંબરે લઈ લીધી છે.

મુમુક્ષુ :- ચોરીનો માલ.

ઉત્તર :- વાત તો એવી છે. સનાતન જૈનદર્શન દિગંબર સનાતન દર્શન હતું. સમજાણું કાંઈ? દુકાળ પડ્યો તેમાંથી શ્વેતાંબર પંથ નીકળ્યો. એ સનાતન પંથ નથી. અર્વાચીન છે, પ્રાચીન નથી. ‘પંડિતજી’! વાત તો એવી છે. અર્વાચીન, પ્રાચીન તો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહ્યું. એવા અંતરના ધર્મો મંગલ ... ધર્મ એ ઉત્કૃષ્ટ માંગણિક છે. તેની વ્યાખ્યા? અહિંસા ...

ભગવાનઆત્મા અનંતજ્ઞાનનો આધાર કારણજીવ છે. શુદ્ધ, શુદ્ધ ધ્રુવ. તેમાં એકાગ્ર થઈને વીતરાગી નિર્દોષ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-શાંતિની ઉત્પત્તિ થાય તેનું નામ અહિંસા. રાગની ઉત્પત્તિ થાય તેનું નામ હિંસા. બહુ સૂક્ષ્મ વાત. માણસને વીતરાગનો મૂળ પંથ, સર્વજ્ઞનો મૂળ માર્ગ હાથમાં આવવો ભારે મુશ્કેલ છે. સમજાણું કાંઈ? સનાતન અનાદિ માર્ગ વીતરાગનો છે. અંતરમાંથી સનાતન ભગવાનઆત્મા, કારણશુદ્ધ જીવ અહીં કહ્યોને? કારણશુદ્ધ જીવ ધ્રુવ, નિત્યાનંદ પ્રભુ, ‘સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો’ એ ‘બનારસીદાસ’માં આવે છે. ‘બનારસીદાસ’. આ ‘સમયસારનાટક’ બપોરે ચાલે છે ને?

ચેતનરૂપ અનૂપ અમૂરતિ, સિદ્ધસમાન સદા પર મેરૌ।

મોહ મહાતમ આતમ અંગ, કિયૌ પરસંગ મહા તમ ઘેરૌ।।

ગ્યાનકલા ઉપજી અબ મોહિ, કહૌ ગુન નાટક આગમકેરૌ।

જાસુ પ્રસાદ સઘૈ સિવમારગ, વેગિ મિટૈ ભવવાસ બસેરૌ।।

આ ‘બનારસીદાસજી’ના ‘સમયસાર નાટક’ની કડી છે. ‘સમયસાર’ની, હોં! બધું ‘સમયસાર’માંથી લીધું છે. ‘ચેતનરૂપ’ હું તો ચૈતન્ય જ્ઞાનનું રૂપ-સ્વરૂપ છું. ‘ચેતનરૂપ અનૂપ’ મારા અંતર આનંદ જ્ઞાનસ્વરૂપને કોઈ ઊપમા નથી. જેને કોઈ ઊપમા લાગુ પડતી નથી. ‘ચેતનરૂપ અનૂપ અમૂરતિ,’ તેમાં કોઈ રંગ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ છે નહિ. એવો હું આત્મા, ‘સિદ્ધસમાન સદા પર મેરૌ।’ જેવા સિદ્ધ ભગવાન જામો સિદ્ધાણં-સિદ્ધ ભગવાન છે એવું જ મારું સ્વરૂપ છે. સમજાણું કાંઈ? સિદ્ધ ભગવાનમાં પુણ્ય, પાપ, વિકલ્પ, રાગ આદિ નથી. સમજાણું કાંઈ? એવો હું સિદ્ધ સમાન, જ્ઞાયકભાવ, શુદ્ધ સત્ શાશ્વત આનંદ આદિ ગુણોના આધારરૂપ આત્મા (છું). તેનો આશ્રય લઈને, સંયોગી ચીજ, રાગ અને અલ્પજ્ઞ પર્યાયની ઉપેક્ષા કરીને, ત્રિકાળી કારણજીવની અપેક્ષા આશ્રયમાં લઈ, અંતરમાં જે નિર્દોષ વીતરાગીદશા ઉત્પન્ન થાય તેને અહિંસા, સંયમ, તપ એ ત્રણેને કહે છે. પરની દયાનો ભાવ એ તો વિકલ્પ રાગ છે. ઇન્દ્રિયોનું દમન કરવું એ પણ એક વિકલ્પ છે. સમજાણું કાંઈ? છકાયની દયા પાળવાનો ભાવ એ પણ એક વિકલ્પ છે, રાગ છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ એમ ફરમાવે છે, માથે આવ્યું છે. ભગવાનની મુખ્ય વાણીમાં એમ આવ્યું, પ્રભુ તારી ચીજ તો અંદરમાં કારણશુદ્ધ જીવ ત્રિકાળી ધ્રુવ પડી છે. આત્માનો ત્રિકાળી સ્વભાવ, વીતરાગ નિર્દોષ આનંદકંઠ છે. ધ્રુવ, ધ્રુવને ધ્યેય બનાવીને, વર્તમાન દશામાં જે ધ્રુવમાંથી વીતરાગી દશા પ્રગટ થાય, જેમાં રાગના અંશનો સાથ નથી, મદદ નથી, એવું સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પોતાના સ્વભાવના આશ્રયે પ્રગટ થાય, તેને અહીંસા કહે છે, તેને સંયમ કહે છે, તેને તપ કહે છે. વ્યાખ્યા એવી છે, ભાઈ! કઠણ છે. જગતને શું કહે? અપૂર્વ વાત અનંતકાળમાં એણે સાંભળી નથી. કહે છે, કારણશુદ્ધ જીવ છે, તેમાંથી કાર્યશુદ્ધ જીવ પ્રગટ થાય છે.

મુમુક્ષુ :- ... તો કઠણ ક્યાં રહી.

ઉત્તર :- કઠણ છે જ નહિ. કદી સાંભળ્યું જ નથી માટે કઠણ છે. ‘જયપુર’માં શું સાંભળ્યું હતું?

મુમુક્ષુ :- નહિ બોલે.

ઉત્તર :- એ નહિ બોલે. સાંભળતા નથી, એમ કહેશે.

મુમુક્ષુ :- સાંભળ્યું હોય પણ બોલે નહિ...

ઉત્તર :- તો એ વાત કઠણ કેમ છે? અનંતકાળથી દુર્લભ સમ્યગ્દર્શન શું છે એની એને ખબર નથી. બાર ભાવનામાં આવે છે કે નહિ? બોધિદુર્લભ ભાવના. બોધિદુર્લભભાવના. તો બોધિ એટલે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રને બોધિ કહે છે. એ બોધિ અનંતકાળમાં ક્યારેય પણ એક સેકેન્ડ પણ ઉત્પન્ન કરી નથી. નવમી ઐવેયક જૈન સાધુ દિગંબર અઢ્યાવીસ મૂળગુણ પાળીને નગ્ન થઈને અનંતવાર ગયો. તે ધર્મ નથી. સમજાણું કાંઈ? પુણ્યક્રિયાથી તે સ્વર્ગમાં ગયો. ‘દ્રવ્ય સંયમસે ઐવેયક પાળ્યો ફેર પીછો પટક્યો.’ ‘શુકનચંદ્રજી’ એમ આવે છે.

દુકાન ઉપર હતા ત્યારે મેં વાંચ્યું હતું. (સંવત) ૧૯૭૦ની સાલ પહેલા દુકાન ઉપર. તે પુસ્તક અહીં છે. ચાર સજ્જાયમાળા છે. શ્વેતાંબરની ચાર સજ્જાયમાળા છે. એક-એક સજ્જાયમાળામાં ૨૦૦-૩૦૦-૪૦૦ સજ્જાય છે. એવા ચાર ભાગ છે. અહીં છે. એક ભાગ નથી આવ્યો. મેં તો દુકાન ઉપર ચારે ભાગ જોયા હતા. ‘પાલેજ’માં અમારા પિતાજીની ઘરની દુકાન હતી. મેં તો ચારે ભાગ જોયા હતા. તેમાં આ આવ્યું હતું તે વખતે. ખબર છે. ‘દ્રવ્ય સંયમ સે ઐવેયક પાચો, ફેર પીછો પટક્યો.’ ‘જેઠાભાઈ’! દ્રવ્ય-સંયમ એટલે? આત્મા શું ચીજ છે એની અનુભવ દષ્ટિ સમ્યગ્દર્શન વિના, આવી પંચમહાવ્રત આદિની ક્રિયા અનંતવાર થઈ, એ દ્રવ્ય સંયમ છે, ભાવસંયમ નથી. ‘જયંતીભાઈ’!

મુમુક્ષુ :- સંયમના પણ બે ભાગ?

ઉત્તર :- હા, સંયમના પણ બે ભાગ. દ્રવ્યસંયમ, ભાવસંયમ. સમકિતના બે ભાગ,

વ્યવહાર સમકિત, નિશ્ચય સમકિત. ચારિત્રના બે ભાગ, દ્રવ્યચારિત્ર, ભાવચારિત્ર, વ્યવહાર ચારિત્ર, નિશ્ચય ચારિત્ર. દરેકના બે-બે ભાગ. તપમાં વ્યવહાર તપ અને નિશ્ચય તપ. દરેકમાં દ્રવ્ય અને ભાવ. વ્યવહાર નિશ્ચય.. વ્યવહાર નિશ્ચય છે. ભગવાનનો માર્ગ ગંભીર છે, પ્રભુ! એમ મળી જતું હોત તો અનંતકાળમાં કેમ ન મળ્યું? આહાહા..! પંચમહાવ્રતનું આચરણ પણ અનંતવાર કર્યું. સાંભળ્યું છે ને, જુઓ! ‘છ ઢાળા’માં આવે છે. ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ત્રૈવેયક ઉપજાયો, પણ આતમજ્ઞાન બિન લેશ સુખ ન પાયો.’ એનો અર્થ ભાઈ ઇ કરે છે, એ અભવિ મિથ્યાદષ્ટિ હતા, એમ અર્થ કરે છે. આ તે ગજબ કરે છે ને! હમણા જ ‘જૈન ગેઝેટ’માં આવ્યું છે. એ તો અભવિ મિથ્યાદષ્ટિની વાત છે. અરે..! ભવિ મિથ્યાદષ્ટિ અનંતવાર (ગયો). સાંભળ તો ખરો. નવમી ત્રૈવેયક ૩૧ સાગરની સ્થિતિમાં અનંતવાર ભવિ-અભવિ ઉપજ્યા છે. નવમી ત્રૈવેયક.

ગ્રીવાના સ્થાનમાં ચૌદ રાજુલોક ઉભા પુરુષના આકારમાં છે. એની ગ્રેવાના સ્થાનમાં નવ પાસડા છે. નવમી ત્રૈવેયકની છેલ્લી ત્રૈવેયકમાં ૩૧ સાગરોપમની સ્થિતિ છે. ત્યાં પણ અનંતવાર, ભવી જીવ પણ અનંતવાર ગયો. અભવી તો બહુ ઓછા છે. સમજાણું કાંઈ? અનંતા-અનંતા સાગરોપમ એવા પુદ્ગલ પરાવર્તન કર્યા છે. નવમી ત્રૈવેયક અનંતવાર ગયો. સાધુ, દિગંબર, મુનિ (થઈ) પંચમહાવ્રત (પાળ્યા). (પરંતુ) અંતર આત્મા શું? અનુભવ શું? સમ્યગ્દર્શન (શું)? (તેની ખબર વિના) તે રાગથી ધર્મ માનતો હતો. ક્રિયાકાંડ તે ધર્મ છે, તેનાથી મને ધર્મ થશે. મિથ્યાદષ્ટિ થઈને પુણ્યના કારણે સ્વર્ગમાં ગયો. પછી પાછો પટકાયો. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- મિથ્યાદષ્ટિ. ઊલ્ટાનો તેમાં ધર્મ માન્યો. પુણ્યની ક્રિયા છે એ તો રાગની (ક્રિયા છે).

મુમુક્ષુ :- શાસ્ત્રોનો અર્થ ઊલ્ટો...

ઉત્તર :- સમજે નહિ તો શું કરે? અંતરની દષ્ટિ વગર તે વાતનો અર્થ એ (સમજી શકે નહિ).

મુમુક્ષુ :- એના મગજમાં શ્વેતાંબર શાસ્ત્ર છે.

ઉત્તર :- હા, એ શ્વેતાંબરનું કહે છે. શ્વેતાંબર પણ એના ખરા અર્થને સમજતા નથી.

મુમુક્ષુ :- અહિંસા, સંયમ અને તપનો અર્થ આપે બતાવ્યો.

ઉત્તર :- એમ જ છે એમાં. પરંતુ એમાં નથી, લખાણમાં નથી, ખબર છે. તેનો એવો અર્થ કરતા નથી. અમારા ગુરુ હતા તે પણ એવો અર્થ કરતા હતા. પરની દયા પાળવી તે અહિંસા. ઇન્દ્રિયોને રોકવી તે સંયમ. અપવાસ કરવા તે તપ. અમારા ગુરુ હતા ‘હિરાજીમહારાજ’ બહુ શાંત હતા. કષાય ઘણો મંદ હતો. દષ્ટિની, તત્ત્વની ખબર નહોતી.

બહુ જ મંદ કષાય હતો. તેના માટે ચોકો કરીને આહાર-પાણી બનાવ્યો હોય તો પ્રાણ જાય તો પણ ન લે. ચોકા તો ક્યાંથી પણ ખબર પડે કે અમારી માટે ગરમ પાણી બનાવ્યું છે. સાધુ માટે ઉના જગમાં (પાણી રાખ્યું હોય તો) લે નહિ. ઊંનું પાણી બનાવ્યું હોય એ ન લે. (કેમકે) અમારી માટે બનાવ્યું છે. એક ટીપામાં અસંખ્ય જીવ છે. પાણીના એક ટીપામાં અસંખ્ય જીવ છે. પ્રાણી હિંસા. એય..! ‘ધીરુભાઈ’! તમારા ગામને નપાણીયું કર્યું હતું. ત્યાં પાણી બનાવે નહિ. ‘નાગ્નેશવાળા’. પછી ઓલા મુનિ આવ્યા હતા કે આ નપાણીયું ગામ છે. ‘હિરાજીમહારાજ’ જ્યાં જાય ત્યાં તેના માટે પાણી બનાવ્યું હોય તો લે નહિ. એવી ક્રિયા હતી. પણ એ મિથ્યાદષ્ટિ. દષ્ટિ જ મિથ્યાત્વ હતી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

અહીં તો કહે છે, ધમ્મો મંગલની વ્યાખ્યા જ એ છે. .... જેને આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપમાં ધર્મબુદ્ધિ છે, એને તો દેવ પણ નમે છે. મનુષ્યની તો વાત શું? એમ કહે છે. ... ધર્મ શું ચીજ છે? ધર્મ તો અલૌકિક આત્માની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન શાંતિ, વીતરાગદશા ઉત્પન્ન થાય, વીતરાગી સ્વભાવના કારણમાંથી (તે ધર્મ છે). ભગવાનઆત્મા વીતરાગી સ્વરૂપી ત્રિકાળ છે. એ કારણજીવનો આશ્રય કરવાથી વીતરાગી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર (પ્રગટે) એ જ સંયમ, તપ અને અહિંસા છે. સમજાણું કાંઈ?

‘કારણશુદ્ધ જીવ.’ લ્યો. કેટલું કારણશુદ્ધજીવમાં પડ્યું છે! ઓહોહો..! હવે કહે છે કે ‘આ (જીવ) ચેતન છે;...’ આત્મા ચેતન છે. તો ‘આના (-જીવના) ચેતન ગુણો છે.’ જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ તે ચેતનગુણ છે. ચેતનના ચેતન ગુણ છે. ‘આ અમૂર્ત છે;...’ ભગવાનઆત્મા અમૂર્ત છે. બીજા (દ્રવ્યો) પણ અમૂર્ત છે. ‘આ અમૂર્ત છે; આના અમૂર્ત ગુણો છે.’ આત્મા અરૂપી છે, અમૂર્ત છે. તો જ્ઞાન-દર્શન-આનંદ તે પણ અમૂર્ત છે. ગુણી અમૂર્ત છે, તો ગુણ પણ અમૂર્ત છે. આહાહા..! ‘આ શુદ્ધ છે;...’ તેના શુદ્ધ ગુણ છે. જે આત્મા પવિત્ર શુદ્ધ આનંદકંદ પ્રભુ છે, તો તેના ગુણ પણ શુદ્ધ છે.

‘આ અશુદ્ધ છે; આના અશુદ્ધ ગુણો છે.’ જેની દષ્ટિમાં આત્માનું ભાન નથી થયું અને પુણ્ય-પાપના વિકલ્પમાં ધર્મ માને છે તે જીવ અશુદ્ધ છે. તેનો ગુણ પણ અશુદ્ધ છે. અહીંયાં ગુણ શબ્દે પર્યાય. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આના અશુદ્ધ ગુણો છે. ‘પર્યાય પણ એ પ્રમાણે છે.’ શું કહે છે? ભગવાનના આગમમાં એમ આવ્યું કે ભગવાનઆત્મા વસ્તુ તરીકે શુદ્ધ છે, તેના ગુણ પણ શુદ્ધ છે અને તેના આશ્રયે નિર્મળ વીતરાગી પર્યાય થાય તે પણ શુદ્ધ છે. સમજાણું કાંઈ?

સામાયિક કોને કહે તેની ખબર નહિ. કે આ સામાયિકના બેસણામાં બેસી જાય અને બે ઘડી ભમો અરિહંતાણં.. ભમો અરિહંતાણં (કરે), લ્યો. અરે..! ભાઈ! સામાયિક તો, એક સેકન્ડની સામાયિક જન્મ-મરણનો નાશ કરી નાખે. તેનું નામ સામાયિક છે. પહેલા સમ્યગ્દર્શનની સામાયિક વગર સમ્યક્જ્ઞાનની સામાયિક થતી નથી અને સ્વરૂપની સ્થિરતાની

સામાયિક થતી નથી. આહાહા...! એ કહે છે, જુઓ!

શુદ્ધ પર્યાય. ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ ગુણ છે, દ્રવ્ય શુદ્ધ છે, ત્રિકાળી દ્રવ્ય શુદ્ધ છે, ગુણ શુદ્ધ છે તો તેની પર્યાય પણ શુદ્ધ છે. નિર્મળ દશા, નિર્દોષ દશા એ પવિત્ર શુદ્ધ છે. સમજાણું કાંઈ? સામાયિક વગેરે ભાવ છે એ આત્માના આશ્રયે ઉત્પન્ન થયા હોય તે સામાયિક અને તે પર્યાય શુદ્ધ છે. સમજાણું કાંઈ? એ જીવની વ્યાખ્યા થઈ.

મુમુક્ષુ :- દ્રવ્યને શુદ્ધ કીધું ને ગુણને અશુદ્ધ કીધા તે કેવી રીતે ?

ઉત્તર :- એ પર્યાય કીધી. ગુણ તો અશુદ્ધ ક્યાં છે? પર્યાયની અપેક્ષાએ અશુદ્ધ કહેવામાં આવે છે.

એવા જીવનું જ્ઞાન ભગવાને કહ્યું એમ એણે જાણવું જોઈએ. પરમેશ્વરે કહ્યો એવો કારણજીવ, ગુણ અને નિર્મળ પર્યાય, જે તેના આશ્રયે ઉત્પન્ન થાય, એ ત્રણને શુદ્ધ કહે છે એમ જાણવું જોઈએ. પણ એ પર્યાય કારણજીવથી ઉત્પન્ન થાય છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! અપૂર્વ માર્ગ છે, ભગવાન! સાધારણ માર્ગ હોય તો નવમી ગ્રેવેયક અનંતવાર ગયો છે. ઓહોહો...! ચામડા ઉતારીને ખાર છાંટે તો પણ ક્રોધ ન કર્યો એવી ક્રિયા અનંતવાર કરી. એ કોઈ ધર્મ નથી. એ તો પુણ્યનો, ક્ષમાનો વિકલ્પ છે. ધર્મ તો ભગવાન શુદ્ધ ચૈતન્ય કારણપરમાત્મા તો પોતાનો સ્વભાવ પૂર્ણ બ્રહ્મ આનંદસ્વરૂપ (છે), તેના અવલંબનથી જે નિર્મળતા પ્રગટ થાય તેને ભગવાન ધર્મ અને મોક્ષનો માર્ગ કહે છે. એ બહારની આખી પ્રથા જ અત્યારે ગુમ થઈ ગઈ. સમજાણું કાંઈ? પેલાએ લખ્યું, કાલે કહ્યું ને? ‘અગરચંદ નહાટા’ છે ને કો’ક? નગ્નપણાનો આગ્રહ કર્યો તો અમારા આગમ માન્યા નહિ. એમ લખ્યું છે. તે બધું ખોટું છે. સમ્યગ્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સ્વરૂપાયરણ જેને પ્રગટ આનંદ થયો હોય એવા મુનિને નગ્ન દશા સહજમાં થઈ જાય છે. સમજાણું કાંઈ? એ તો અનાદિ વીતરાગનો માર્ગ છે. કપડા રાખે અને અંદરમાં મુનિપણું થઈ જાય, એમ ત્રણકાળમાં ન બને. સમજાણું કાંઈ? એવી વાત છે, ભાઈ! પક્ષપાતની વાત લખો તો એ નહિ ચાલે. ભાઈએ એમાં લખ્યું છે, જુઓ?

ભગવાન! ૩૨-૪૫ આગમમાં તો એટલી વિરુદ્ધતા છે કે એના વાંચનારે પણ એમાંથી વિરુદ્ધતા કાઢી છે. સમજાણું કાંઈ? ભગવાનના માર્ગમાં તો અનાદિથી (આ ચાલે છે). અંતર આત્માના આનંદનો અનુભવ કરીને, જે ચારિત્રનું પ્રગટ પ્રચુર સ્વસંવેદન થયું, તેને વસ્ત્ર અને પાત્ર રાખવાની વૃત્તિ હોતી નથી. સમજાણું કાંઈ? જે આગમમાં વસ્ત્ર-પાત્ર રાખીને સાધુ માને છે એ આગમ જ નથી. એ ભગવાનના આગમ નથી. અહીં તો આ વાત છે.

મુમુક્ષુ :- પરિગ્રહ રાખે તે સાધુ નહિ.

ઉત્તર :- પરિગ્રહ છે એ તો. વસ્ત્ર-પાત્ર તો પરિગ્રહ છે. વસ્ત્રનો એક ટુકડો રાખે અને મુનિ માને, મુનિ મનાવે એ નિગોદમાં જશે એમ ‘કુંદકુંદાર્ય’એ ‘અષ્ટપાહુડ’માં લખ્યું

છે. આહાહા..! માર્ગ તો અનાદિથી એવો છે. કોઈનો કલ્પિત નથી. પણ એ માત્ર બહારની ચીજ નથી, અનુભવ અંતરમાં થવો જોઈએ. અંદરના આનંદની દશા વિના બહારની નગ્ન દશાને નિમિત્ત પણ કહેવામાં આવતું નથી. અંતરના આનંદની દશા પ્રગટ થઈને, જ્યાં અંદરમાંથી વીતરાગતાનું પૂર આવ્યું, તેને વસ્ત્ર-પાત્ર લેવાનો વિકલ્પ જ નથી હોતો. એવી પાક્કી શ્રદ્ધા કરો. સમજાણું કાંઈ? તેનું નામ અંદર મુનિપણું-ભાવલિંગ પ્રગટ્યું હોય તેનું દ્રવ્યલિંગ નગ્ન જ હોય છે. વસ્ત્ર-પાત્ર રાખે અને મુનિ માને એ જૈનમાર્ગમાં નથી. વીતરાગ માર્ગમાં એ નથી. 'પંડિતજી'! કોઈ વ્યક્તિ પ્રત્યે દ્વેષ ન કરવો, આત્મા છે. કોઈ વ્યક્તિ હોય, માને ઉંધું પણ એનો દ્વેષ ન કરવો. સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ...પરિષદ સહન કરે છે...

ઉત્તર :- પણ સહન કરવાનું જ નથી. એ તો જ્ઞાતાદૃષ્ટા થઈ ગયો છે. પરિષદ આવે છે એને જાણે છે. આનંદમાં રહીને જાણે છે. એવી ચીજ છે, ભાઈ! સાધુપદ તો કોઈ અલૌકિક ચીજ છે. જેને ગણધર નમસ્કાર કરે, એ સાધુપદ લોકોને ખ્યાલમાં જ આવ્યું નથી, બાપા! આહાહા..! અહીં તો પહેલા યથાર્થ સમ્યગ્દર્શન કરો. સમ્યગ્દર્શ વિના સાધુપણું કે કોઈ વ્રત, નિયમ હોતા નથી. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! એ જીવની વાત કરી.

હવે પુદ્ગલની વાત કરે છે. ભગવાને પુદ્ગલ જોયા. આ જડ પુદ્ગલ છે. આ શરીર-વાણી આ બધું, પૈસા-લક્ષ્મી, મકાન પુદ્ગલ છે, જડ છે, અજીવ છે. આ શરીર અજીવ થઈને રહ્યું છે કે જીવ થઈને રહ્યું છે? આ તો માટી છે. વાણી નીકળે છે એ પણ અજીવ છે. આત્મામાંથી નથી નીકળતી. વાણી આત્મામાંથી નથી નીકળતી. આત્મામાં ક્યાં છે વાણી? વાણી તો પુદ્ગલ છે. આહાહા..! હું બોલું છું, હું આમ કરું છું, એ પુદ્ગલનો સ્વામી થાય તે મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. અજીવને જીવ માને એમ ભાષા બોલે. આવે છે કે નહિ? અજીવને જીવ માને. પચીસ (પ્રકારના) મિથ્યાત્વ. કુસાધુને સાધુ માને તો મિથ્યાત્વ, સાધુને કુસાધુ માને તો મિથ્યાત્વ, માર્ગને કુમાર્ગ માને તો મિથ્યાત્વ, કુમાર્ગને માર્ગ માને તો મિથ્યાત્વ એમ બોલે. (કુમાર્ગને) મોક્ષમાર્ગ માને તો મિથ્યાત્વ, એ બોલે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- માને છે તો એ જ માને છે. આહાહા..! શ્વેતાંબરના પંચમ શ્રમણસૂત્રમાં તો એમ આવે છે. પંચમ શ્રમણસૂત્ર છે. આપણે દિગંબરમાં પણ આવે છે. પણ એ ... પ્રતિક્રમણનું સૂત્ર છે. અહીં તો બધા પુસ્તકો છે ને? હજારો. શ્વેતાંબર-દિગંબરના પુસ્તકો છે. દિગંબરમાં પણ પ્રતિક્રમણ સામાયિક છે પણ બહારમાં બહુ પ્રચલિત નથી. એમાં પાંચમાં શ્રમણસૂત્રમાં તો એમ આવ્યું છે વિચરંતં પરિણામી સાંજ-સવાર બોલે. પાંચમું શ્રમણસૂત્ર છે. મિથ્યાત્વને ત્યાગ કરું છું, સમકિતને (ગ્રહણ કરું છું) પણ મિથ્યાત્વ અને સમકિત શું એની ખબર ન મળે.

મુમુક્ષુ :- ભગવાનને માનવા એ સમકિત.

ઉત્તર :- ભગવાનને માનવા, નવતત્ત્વને માનવા એ સમકિત. અરે..! હાલ.. હાલ. એવી માન્યતા તો અભવિ પણ કરે છે. એ માન્યતા નહિ. અભવિનો બાપ છે. ભગવાન 'કુંદકુંદાર્ય' તો એમ કહે છે કે, જેની યથાર્થ શ્રદ્ધા નથી. ભગવાનને આહાર માને છે, ભગવાનને કવલાહાર માને છે એ અભવિ છે, એમ કહ્યું છે. 'કુંદકુંદાર્ય' નગ્ન મુનિ દિગંબર જંગલવાસી હતા. સંવત્ ૪૯માં ભગવાન પાસે ગયા હતા. વર્તમાન 'સીમંધર' પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ મહાવિદેહમાં બિરાજમાન છે. ત્યાં ગયા હતા અને ત્યાંથી આવીને આ બધા શાસ્ત્રો બનાવ્યા છે. એવી વાત એમાં લખી છે. સમજાણું કાંઈ? પુદ્ગલ ભાષા આત્માની નહિ, શરીર આત્માનું નહિ, શરીરની ગતિ થાય છે એ જડની ગતિ છે, આત્માની ગતિ નથી.

મુમુક્ષુ :- એ તો મરી જાય ત્યારે ને?

ઉત્તર :- અરે..! અહીં જીવતા જીવમાં એ ક્યાં છે? ભાષા તો જડ છે.

મુમુક્ષુ :- અત્યારે આ શરીર...

ઉત્તર :- અત્યારે આ મૃતક કલેવર છે. મડદું-મડદું (છે). અજીવ થઈને રહ્યું છે કે જીવ થઈને? અજીવ તો મડદું છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- વ્યવહારે જીવ છે ને.

ઉત્તર :- વ્યવહારે પણ જીવ ક્યાં? ધૂળમાં છે. કહો, 'ભીખાભાઈ'! આહાહા..! જડ અને પુદ્ગલ અને આત્મા ભિન્ન શું છે એની ખબર નથી. જ્યાં ત્યાં અભિમાન (કર્યા). આવા પુદ્ગલ, આવા પદાર્થ. હમણા 'અમરચંદ્રજી' આવ્યા હતા. કવિ છે ને? એનું લખાણ એમ આવ્યું છે કે, પુદ્ગલ વગર આત્મા વિચાર કરી શકે નહિ. પુદ્ગલના આધાર વિના સંસારી કામ કરી શકાતા નથી. આહાહા..! આ કંઈ કહેતો ને કે અમારા 'હરજીવનભાઈ' હતા ને, એણે કહ્યું.

મુમુક્ષુ :- પોતપોતાની ગાય છે.

ઉત્તર :- પોતપોતાની ગાય છે. એ 'સમઢિયા'વાળા 'હરજીવનભાઈ'એ (સંવત) ૨૦૦૨ની સાલમાં પ્રશ્ન કર્યો. મહારાજ! પૈસા વિના અમારે ચાલે? પૈસા વિના તો અનાદિથી ચાલી રહ્યું છે. પૈસા જો તમારામાં ઘૂસી જાય તો તમે જડ થઈ જાઓ. પૈસાનો તારામાં અભાવ છે અને તારા ભાવમાં તારો ભાવ છે.

મુમુક્ષુ :- કોના વિના નથી ચલાવ્યું?

ઉત્તર :- અનંતવાર મિથ્યાત્વ વિના ચલાવ્યું નથી.

મુમુક્ષુ :- અનાદિકાળથી...

ઉત્તર :- અનાદિ. એ (સંવત) ૨૦૧૦મી સાલમાં કહ્યું હતું. 'બોટાદ' મ્યુનિસિપાલીટીમાં વ્યાખ્યાન હતું. એય..! 'શીવલાલભાઈ'! ખબર છે કે નહિ? એના બાપે તે દિ' કહ્યું હતું.

દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર શુદ્ધ. શુદ્ધ એ પર? એ પૂછ્યું હતું તે દિ'. ખબર ન હોય. પછી પાછળથી કાંઈક નરમ પડી ગયા હતા. ભાઈ! આ વસ્તુ એવી છે. અબોલ વસ્તુ... અમોલ વસ્તુ... ઓહોહો...! ભગવાનઆત્મા શરીર અને વાણી અને પૈસા વગર જ એને નભાવ્યો છે. કેમ કે તેમાં છે નહિ. પોતામાં આત્મા છે અને પરનું પોતામાં છે નહિ. તો પર વિના જ નભાવ્યું છે.

મુમુક્ષુ :- મર્યાદિત મનુષ્ય ...

ઉત્તર :- એ તો બધા એના વિના પરદ્રવ્યની નાસ્તિ (છે). એમાં એમ કહ્યું હતું. એના વિના નભાવ્યું છે. શું છે? આહાહા...! એણે એમ લખ્યું છે, લ્યો. એક 'અમર ભારતી' આવે છે ને? માસિક પત્રિકા આવે છે. એમાં એમ આવ્યું છે. તત્ત્વથી ખૂબ જ વિરુદ્ધ (લખ્યું છે) અને માને કે અમે ઘણું જાણીએ છીએ. એક ઠેકાણે બોલેલા, હોં! 'અલિગઢ'માં કે ક્યાંક બોલેલા. કે દિગંબર... શું કહ્યું હતું? ભાઈએ કહ્યું નહોતું? પેલા પંડિતજી આવ્યા હતા ને?

મુમુક્ષુ :- સુહાલાલજી

ઉત્તર :- હા, 'સુહાલાલજી' પંડિત. એણે કહ્યું હતું, ભાઈ! શ્વેતાંબર એ, પછી દિગંબર એ મૂળમાર્ગ છે. મૂળ નહિ પણ ઉગ્ર માર્ગ છે એમ કાંઈક હતું, એવી ભાષા હતી કાંઈક. દિગંબરનું સર્વોત્કૃષ્ટપણું કહ્યું હતું. પેલા લોકો સામે બેઠા હોય. અહીંયાં પુદ્ગલના ચાળા વિના. અહીં પરમાત્મા તો કહે છે કે મન, વાણી અને દેહ તો પુદ્ગલ છે. તેના વગર જ આત્મા અહીં છે. આત્મા મનનું, વાણીનું, દેહનું કાંઈ કરી શકતો નથી. ભારે વાત આકરી.

મુમુક્ષુ :- પણ સાહેબ પૈસા વિના શાક આવતું નથી.

ઉત્તર :- ધૂળમાં... શાક તો પૈસા વિના આવે છે. જગતથી ઊંધું છે, ભાઈ! પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા જેમને સો-સો ઇન્દ્રો પૂજતા હતા, એમની વાણીમાં આમ આવ્યું છે. માને, ન માને સ્વતંત્ર પ્રાણી છે. અનંતકાળથી ઊંધું તો માન્યું છે. કહે છે કે પુદ્ગલના આધાર વિના આત્મા સંસારીક કંઈ કરી શકતા નથી. ભગવાન કહે છે કે પુદ્ગલના આધાર વિના જ આત્મા બધું કરી શકે છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

પુદ્ગલ કેવું છે? 'ગલન-પૂરણસ્વભાવ સહિત છે...' જુઓ! '(અર્થાત્ છૂટા પડવાના અને ભેગા થવાના સ્વભાવવાળું છે)' રજકણ ભેગા થાય, છૂટા પડે. તેનો સ્વભાવ છે. વાણી આવે છે અને છૂટી જાય છે એ પુદ્ગલનો સ્વભાવ છે. આત્માનો (સ્વભાવ) નથી. આત્મા તો જાણનાર-દેખનાર છે. આત્મા બોલી શકતો નથી, આત્મા કરી શકતો નથી. આહાહા...! પૂરણ એટલે પૃથક્ છે ને? ગલન. ગલન એટલે છૂટા પડવું, પૂરણ એટલે ભેગા થવું. એ પુદ્ગલ છે. પુદ્ગલનો સ્વભાવ જડનો છે. લાડવા બનવા, રોટલી બનવી, પાણી ગરમ થવું, શાકભાજી બનવા એ બધા પુદ્ગલના સ્વભાવ છે. પુદ્ગલથી બને છે. કોઈ આત્મા એને કરે છે એમ નથી.

મુમુક્ષુ :- કાંઈ અગ્નિ વિના શાક ચડે?

ઉત્તર :- અગ્નિ વિના શાક ચડે છે પોતાથી. શાક સમજ્યા ને? તરકારી, તેને અગ્નિ અડતી પણ નથી. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને ક્યારેય અડતા નથી. અભાવ છે. શાક પણ પોતાની પર્યાયથી ચડે છે. પુદ્ગલ છે ને? પુદ્ગલ કહ્યું ને?

મુમુક્ષુ :- ગલન, ગલન સ્વભાવી.

ઉત્તર :- ગળે છે, એમાં શું? એ તો એનો સ્વભાવ છે. શું અગ્નિ કરી શકે છે? એનું આત્મા કરી શકે છે? મિથ્યાશ્રદ્ધા છે. જડનું હું કાંઈક કામ કરી શકું. એ માન્યતા મૂંઢ મિથ્યાદષ્ટિ જીવની છે, એ જૈન નથી. તેને વીતરાગ જૈનની શ્રદ્ધા નથી. વાત તો આવી છે.

‘તે પુદ્ગલ છે. આ (પુદ્ગલ) શ્વેતાદિ વર્ણોના આધારભૂત મૂર્ત છે;...’ જુઓ! આ તો શ્વેતાદિ તો પર્યાય છે. પણ અહીં લોકોને સમજાવવા ગુણ લીધા છે. પુદ્ગલમાં ધોળુ, સફેદ, લીલી અવસ્થા થાય છે. તેના ‘આધારભૂત મૂર્ત છે;...’ પુદ્ગલ તો મૂર્ત છે, જડ છે. આ વાણી, પૈસા, દાળ, ભાત, શાક, મકાન, ઝવેરાત, આબરૂ બધું પુદ્ગલ છે. જડ છે. આહાહા...! ‘શ્વેતાદિ વર્ણોના આધારભૂત મૂર્ત છે; આના મૂર્ત ગુણો છે.’ ગુણ મૂર્ત છે. પર્યાય લીધી ને? આ પરમાણુના ગુણ છે. ‘આ અચેતન છે;...’ તેના અચેતનગુણ છે. આ તો અચેતન છે તો એના ગુણો પણ અચેતન છે, પર્યાય પણ અચેતન છે. ચેતનની પર્યાય ચેતનમાં અને અચેતનની પર્યાય અચેતનમાં. કહો, આ પુદ્ગલની વ્યાખ્યા કરી.

મુમુક્ષુ :- સોનગઢનો માર્ગ જ જુદો છે.

ઉત્તર :- માર્ગ જુદો છે. જડ અને ચૈતન્ય બે ભિન્ન છે. જીવ અને અજીવ બે ભિન્ન છે. તો પુદ્ગલની ક્રિયા પુદ્ગલથી થાય છે, આત્માની ક્રિયા આત્માથી થાય છે. આત્મા પુદ્ગલની ક્રિયા કરે એમ માને, એ જડનો અભિમાની છે, મિથ્યાદષ્ટિ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- આપ બોલો તો છો.

ઉત્તર :- કોણ બોલે છે? ભાષા બોલે છે. આત્મા ભાષામાં આવી ગયો ? ભાષા તો જડ છે. ‘પંડિતજી’! આહાહા...! આ તો અરૂપી છે. તેમાં તો વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ છે જ નહિ.

મુમુક્ષુ :- ભાષાને શું ખબર પડે છે કે આ પંડિતજી છે.

ઉત્તર :- એને ક્યાં ખબર છે? એ તો જ્ઞાનને ખબર છે. ભાષા તો એવી નીકળે છે. સ્વપર જાણવાની શક્તિ આત્મામાં છે. સ્વપર કથા કરવાની શક્તિ જડમાં છે. સ્વપર જાણવાની શક્તિ આત્મામાં છે અને સ્વપર કથા કરવાની શક્તિ જડમાં છે.

મુમુક્ષુ :- જીવમાં નહિ?

ઉત્તર :- જીવમાં નહિ. આહાહા...! અત્યારે સુધરવાને નામે સુધરેલ આમ થયું ને એવા ભાષણ મોટા-મોટા કરે, અને લોકો રંજન થાય. માણસ એકઠા થાય, હોય બધી વાત

મિથ્યાત્વની. ઓહોહો...! મિથ્યાત્વ દઢ થાય અને માને કે ધર્મકથા અમે કરીએ છીએ. પરનું કંઈ કરી શકે એવી કથા કરે એ તો દંસણભેદની કથા છે. સમકિતનો નાશ કરનારી કથા છે. સમજાણું કાંઈ? સેવા કરો, પરની સેવા કરો. કોણ કરે? સાંભળ તો ખરો. પરની સેવાની વ્યાખ્યા શું? પર આત્મા અને જડ તેની પર્યાય તો તેનાથી થાય છે. પરનું તું શું કરી શકે છે?

મુમુક્ષુ :- તો શું કરવું? હાથ જોડીને બેઠા રહેવું?

ઉત્તર :- હાથ ક્યાં એના બાપના છે? હાથ તો જડનો છે. હાથનું હલન-ચલન તો જડથી થાય છે, આત્માથી નહિ. કહો, સમજાણું કાંઈ? અહીં તો પૂરણ ગલન સ્વભાવ બધો પરમાણુ પુદ્ગલનો છે. ગરમ પાણી છે. ઠંડુ પાણી ગરમ થાય છે તે તો એની પર્યાયનો સ્વભાવ છે. એ ઠંડાનું ગરમ આત્મા કરી શકે છે એમ છે નહિ. આત્મા ખાઈ શકે છે? દાંતની ભીંસ દઈને રોટલીનું બટકું કરી શકે છે આત્મા? બટકું તો ગલન થયું, પુદ્ગલનું ગલન થયું.

મુમુક્ષુ :- પેટમાં દાંત હોય?

ઉત્તર :- એ તો બધી અંગ્રેજીની ભાષાઓ બધી. અહીં બરાબર કરવું (એમ કહે). કોણ કરે પણ? એ તો જડની ક્રિયા છે. પૂરણગલન સ્વભાવ તેનો છે. રોટલી બની એ તો પૂરણ થયું, બટકું થયું એ તો ગલન થયું. કોનું થયું? શું આત્મા કરી શકે છે?

મુમુક્ષુ :- આ દુનિયામાં રહેવાય એવું નથી.

ઉત્તર :- દુનિયામાંથી નીકળવાની વાત છે આ તો. શું કહે છે? પૂરણગલન કહ્યું ને? કર્મ પણ આવે છે અને જાય છે એ પણ એના કારણથી. આત્મા કર્મનું કાંઈ કરી નથી શકતો, એમ કહે છે. શરીરમાં પણ આમ રોટલી ખાવી, પથ્ય રાખવું, પથ્યથી આ શરીર ઠીક રાખવું એ બિલકુલ મિથ્યા છે. એ તો પુદ્ગલની જડની ક્રિયા છે. આહાહા...! જડની ક્રિયા મારાથી થાય છે એમ માનવું એ તો જડને પોતાનું માનવું છે. ભારે ઝીણી વાત, ભાઈ! આ દુનિયામાં આ બધું શી રીતે ચાલશે? પેલા એમ કહે છે. મોટી મોટી વાતું કરે અને આવા ગપ્પા મારે. ભગવાનને પણ વસ્ત્ર હતું. દીક્ષા લીધી ને? એક વસ્ત્ર રાખ્યું હતું, અડધું વસ્ત્ર પછી એના મિત્રનું હતું તે આપી દીધું. એવી જૈનની દયા! અરે...! હાલ.. હાલ. ભગવાનને વસ્ત્ર હોય જ નહિ. ઇન્દ્ર વસ્ત્ર દેતા જ નથી. એ બધી કલ્પિત વાત કરી છે. ભગવાન દીક્ષા લે છે તો ઇન્દ્ર એક વસ્ત્ર દે છે તો ખંભે રાખે છે.

મુમુક્ષુ :- ...ની સંમતિ થઈ ગઈને?

ઉત્તર :- બધાની વાત. બધી કલ્પિત. ભગવાન તો નગ્ન મુનિ તદ્દન દ્વિગંબર. એને તો મોરપીછી અને કમંડળ પણ નથી હોતું. કલ્પાતિત પુરુષ છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- મુની બન્યા પછી વસ્ત્ર દે છે.

ઉત્તર :- દે છે, એવું આવે છે. શ્વેતાંબરમાં એમ આવે છે. એ કારણથી આપે છે.

બાર માસ, સવા વર્ષ રહે પછી છૂટી જાય છે. મૂળ પાઠ એમ છે. અને ‘કલ્પસુત્ર’માં એમ છે કે અડધું વસ્ત્ર તેના મામાના મિત્ર હતા તેમને આપી દીધું. અડધો ટુકડો રાખ્યો. એ ‘અમરચંદ્રજી’એ લખ્યું છે કે, જૈનની કેટલી દયા-ગંભીરતા છે! આવું! અર..ર..! લોકોને મારીને... વસ્તુનો એવો સ્વભાવ જ નથી. મુનિ વસ્ત્ર રાખતા નથી અને મુનિને કોઈ દેતા નથી. આહાહા..! જાવું-આવવું એ પુદ્ગલનો સ્વભાવ છે. પોતાનો સ્વભાવ નથી.

હવે ધર્માસ્તિની વાત ચાલે છે. ધર્માસ્તિ એક પદાર્થ છે. ભગવાને કેવળજ્ઞાનીએ ચૌદ રાજુલોકમાં એક ધર્માસ્તિ નામનો (પદાર્થ જોયો છે). ‘સ્વભાવગતિક્રિયારૂપે અને વિભાવગતિક્રિયારૂપે પરિણત...’ ભાષા જુઓ! આત્માના સ્વભાવરૂપે ઊર્ધ્વ ગતિ થાય કાં વિભાવરૂપે ચાર ગતિમાં જવાની ગતિ હોય, પણ જીવ પોતે પરિણત હોય તો ‘જીવ-પુદ્ગલનોને સ્વભાવગતિનું અને વિભાવગતિનું નિમિત્ત તે ધર્મ છે.’ લ્યો. પરિણત જીવ અને પુદ્ગલ બંને. કહો, સમજાણું કાંઈ?

ધર્માસ્તિકાય બીજાને ગતિ કરાવતું નથી, પણ જીવ અને પુદ્ગલ સ્વભાવિક ગતિ હોય કે વિભાવિક ગતિ હોય, તો ધર્માસ્તિકાયને નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. એ ધર્માસ્તિ પદાર્થ છે. સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરમાં જ આ વાત છે. એ સિવાય કોઈ ધર્મમાં, કોઈ મતમાં ધર્માસ્તિ-અધર્માસ્તિ બે દ્રવ્ય છે જ નહિ. અને બે દ્રવ્ય ન હોય તો લોક-અલોકના ભાગ થાત જ નહિ. લોક અને અલોકના બે ભાગ પડ્યા છે એ ધર્માસ્તિ-અધર્માસ્તિના કારણે છે. સમજાણું કાંઈ? એમ ભગવાને ધર્માસ્તિકાય નામનું એક તત્ત્વ કહ્યું. નીચે ખુલાસો છે. જુઓ! એકડો છે ને?

‘ચૌદમા ગુણસ્થાનના અંતે જીવ ઊર્ધ્વગમનસ્વભાવથી...’ ચૌદમું ગુણસ્થાન. કેવળજ્ઞાનનું તેરમું ગુણસ્થાન અને મુક્તિ થવાની તૈયારી હોય તે ચૌદમે થાય છે. ‘ઊર્ધ્વગમનસ્વભાવથી લોકાંતે જાય તે જીવની સ્વભાવગતિક્રિયા છે...’ તો એમાં ધર્માસ્તિ નિમિત્ત છે. બસ. પરિણત ગતિ કરે તો. ‘અને સંસારાવસ્થામાં કર્મના નિમિત્તે ગમન કરે તે જીવની વિભાવગતિક્રિયા છે.’ એક ગતિમાંથી બીજી ગતિમાં જાય છે, તે પોતાના કારણે જાય છે. કર્મ લઈ જાય છે એમ નહિ, એમ કહે છે. કર્મ તો જડ પુદ્ગલ પરદ્રવ્ય છે. એક ગતિમાંથી બીજી ગતિમાં જવું એ જીવની વિભાવિક ક્રિયા છે. ધર્માસ્તિકાય તેમાં નિમિત્ત છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? કેવું લખ્યું છે, જુઓ! પરિણત લખ્યું છે ને? ‘વિભાવગતિક્રિયારૂપે પરિણત જીવ-પુદ્ગલોને...’ એવું નથી કે કર્મ લઈ જાય છે. બીજી ગતિમાં કર્મ લઈ જાય છે એમાં ધર્માસ્તિ નિમિત્ત છે, એમ છે? આત્મા જ પોતાની યોગ્યતાથી એક ગતિમાંથી બીજી ગતિમાં જાય છે ત્યારે ધર્માસ્તિકાયને નિમિત્ત કહે છે. સમજાણું કાંઈ? કોઈ કહે છે કે, ભાઈ! ‘શ્રેણિક’ રાજા નરકમાં ગયા. એ તો સમકિતી હતા, ક્ષાયિકસમકિતી હતા તો કર્મના કારણથી નરક ગતિમાં ગયા.

મુમુક્ષુ :- ત્યાં જવાની કોઈની ઇચ્છા હોય?

ઉત્તર :- બિલકુલ ખોટી વાત છે. પોતાની યોગ્યતાથી ગતિમાં ગયા છે. આમાં ઇ કહે છે, જુઓ! 'વિભાવગતિક્રિયારૂપે પરિણત જીવ..' છે. વિભાવ પરિણતરૂપ જીવ એ પોતાને કારણે પરિણમ્યો છે. કર્મના કારણથી જાય છે એમ નથી. કર્મ તો બીજી ચીજ છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- તો શ્રેણિકરાજાનો ઊંધા પુરુષાર્થ પહેલા કર્યો હતો.

ઉત્તર :- વર્તમાન ગતિનું વિભાવ પરિણમન છે.

મુમુક્ષુ :- આ નરકમાં ગયા છે.

ઉત્તર :- તે પોતાની પર્યાયથી ગયા, પૂર્વની નહિ. સૂક્ષ્મ વાત છે, પંડિતજી! ઇ કહ્યું ને? જુઓને! જીવ પરિણત 'વિભાવગતિક્રિયારૂપે પરિણત જીવ-' તો જીવ ગતિમાં વિભાવરૂપ પરિણત થાય છે તે પોતાથી છે. પૂર્વે ઘણા પાપ કર્યા હતા માટે ગતિમાં (જાય છે) એમ નથી. વર્તમાનમાં વિભાવગતિની યોગ્યતાથી ગતિ કરે છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- .... પણ નહિ. એ તો કર્મની વાત થઈ. વર્તમાન. એવી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- જૈનમાં કર્મનો મોટો....

ઉત્તર :- ભાઈ! 'સોગનચંદ્રજી' કહેતા હતા ને કે કર્મથી કાંઈ નથી થતું. એ 'સોનગઢ'ના સંતની આવી વાણી છે. કર્મથી આત્મામાં કંઈ થતું નથી. આત્મામાં તો પોતાથી વિકાર થાય છે. કર્મ તો જડ છે.

મુમુક્ષુ :- જીવ પોતે પોતાથી કઈ રીતે ગતિમાં જાય છે?

ઉત્તર :- પોતે પોતાથી ગતિમાં જાય છે એ પર્યાયનો ધર્મ છે. એવી વાત છે. પર્યાય એની છે કે જડની છે? સર્વાર્થસિદ્ધની ગતિપર્યાય પોતાના વિભાવથી પરિણત કરે છે. એક સમયની પર્યાય એ પોતાના કારણે પર્યાય છે.

મુમુક્ષુ :- એ વખતની એવી જ યોગ્યતા છે.

ઉત્તર :- એ જ છે. વાત એવી છે.

મુમુક્ષુ :- શાસ્ત્રમાં તો એમ આવે છે કે કોઈ ગતિમાં લઈ જાય છે. ....

ઉત્તર :- લઈ જાય છે એ તો નિમિત્તનું કથન છે. આનુપૂર્વી.. આનુપૂર્વી.

મુમુક્ષુ :- પણ શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે.

ઉત્તર :- લખ્યું તે કઈ અપેક્ષાથી લખ્યું છે? પોતાના કારણે ગતિ કરે છે ત્યાં આનુપૂર્વી ગતિ નામકર્મનું નિમિત્ત કહેવામાં આવે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? આ ઉપાદાન-નિમિત્તના ગોટા. જડ અને ચેતન.

મુમુક્ષુ :- મોહનીય કર્મ વગેરે બિલકુલ કંઈ નહિ?

ઉત્તર :- બિલકુલ નહિ. કર્મ પુદ્ગલ છે એ તો જડ છે. જડમાં શું આત્મા આવ્યો?

જડનું આત્મા કંઈ કરી શકે છે? જડ આત્માનું કરી શકે છે? આત્મા અરૂપી છે.

મુમુક્ષુ :- જૈન ઉપર કર્મનું જોર બહુ છે.

ઉત્તર :- નહિ. બિલકુલ જોર નથી. એ વાત ખોટી છે. એ તો અમારે (સંવત) ૧૯૭૮ થી સાલથી ચાલે છે. ૧૯૭૧. ૫૬ વર્ષ થયા. કર્મથી આત્મામાં કંઈ થાય છે એ બિલકુલ નહિ. સંવત ૧૯૭૧. ૭૦ અને ૧. વિકારી પર્યાય પોતાથી થાય છે તો બીજી ચીજને નિમિત્ત કહો. બીજી વસ્તુથી પોતામાં થાય, તો જીવનો કોઈ જડ સ્વામી છે કે પરાણે વિકાર કરાવે? એમ છે નહિ. સમજાણું કંઈ?

મુમુક્ષુ :- આપની વાત તો અચંબો ઉત્પન્ન કરે છે.

ઉત્તર :- વસ્તુ એવી છે શું કરે? છે ને? નિમિત્તથી ગમન કરે છે. એવો અર્થ છે, જુઓ!

‘એક છૂટો પરમાણુ ગતિ કરે તે પુદ્ગલની સ્વભાવગતિક્રિયા છે અને પુદ્ગલસ્કંધ ગમન કરે તે પુદ્ગલની વિભાવગતિક્રિયા છે.’ પણ પ્રત્યેક પરમાણુ વિભાવરૂપે પરિણમ્યા છે, એમ પાછળ ખુલાસો લીધો છે. જુઓ! આ લાકડી ચાલે છે તો તેના વિભાવપરિણામથી ચાલે છે. એમાં એક પરમાણુ પણ પોતાના વિભાવપરિણામથી ગતિ કરે છે અને એક પરમાણુમાં પણ વિભાવરૂપ પરિણમન છે. આખા સ્કંધમાં એમ નહિ, જુઓ! છે? ‘(સ્કંધમાંના દરેક પરમાણુની) વિભાવગતિક્રિયા છે.’ આમ ચાલે છે. આંગળી આમ ચાલે છે. પ્રત્યેક પરમાણુમાં વિભાવગતિની ક્રિયા પરિણમન છે તો ગતિ થાય છે. પરમાણુમાં એક વિભાવગતિ પરિણમન થયું. એક પરમાણુમાં. ભિન્ન પરમાણુ હોય તો સ્વભાવગતિ છે. પણ સ્કંધમાં છે તો સ્કંધમાં ભિન્ન છે. પણ વિભાવરૂપ પરિણમન છે તો એક પરમાણુ આમ ગતિ કરે છે. હાથ આમ ગતિ કરે છે. એવો પુદ્ગલનો, અજીવનો સ્વભાવ છે.

‘આ સ્વભાવિક તેમ જ વૈભાવિક ગતિક્રિયામાં ધર્મદ્રવ્ય નિમિત્તમાત્ર છે.’ ધર્મદ્રવ્ય તો નિમિત્તમાત્ર છે. કોઈ એને કરાવે છે એમ નહિ. એવો જ જીવ અને પુદ્ગલનો વિભાવરૂપ પરિણમનનો સ્વભાવ પર્યાયનો છે, એમ બરાબર જાણવું જોઈએ. એ વાત અહીં કહે છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)